

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ІМЕНІ ГЕРОЇВ ЧОРНОБИЛЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ**

Факультет цивільного захисту

Кафедра психології діяльності в особливих умовах

ПСИХОЛОГІЯ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

Методичні вказівки
до виконання курсової роботи
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 26 «Цивільна безпека»
спеціальності 261 «Пожежна безпека»

Черкаси – 2024

УДК 159.98:331

ББК 88.4

Ф 77

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри психології діяльності в особливих умовах Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України (протокол № 2 від 27.08.2024)

Рецензент:

Шаріпова Д. О. доцент кафедри спеціальної та військової підготовки Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, кандидат психологічних наук.

Фомич М.В.

Психологія діяльності в особливих умовах: методичні вказівки до виконання курсової роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 26 «Цивільна безпека» спеціальності 261 «Пожежна безпека». Черкаси : ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2024. 27 с.

У методичних вказівках викладені навчально-методичні матеріали, необхідні для виконання курсової роботи з дисципліни «Психологія діяльності в особливих умовах», – загальні положення; вимогим щодо забезпечення академічної доброчесності; структура та зміст курсової роботи; правила оформлення курсової роботи; типові помилки при написанні курсових робіт; захист і оцінювання курсової роботи; вимоги до вибору теми.

УДК 159.98:331

ББК 88.4

© ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля

НУЦЗ України, 2024

© Фомич М.В., 2024

ЗМІСТ

Розділ 1. Загальні положення.....	4
Розділ 2. Вимоги щодо забезпечення академічної доброчесності.....	6
Розділ 3. Структура та зміст курсової роботи.....	8
Розділ 4. Правила оформлення курсової роботи.....	10
Розділ 5. Типові помилки при написанні курсових робіт.....	15
Розділ 6. Захист і оцінювання курсової роботи.....	16
Розділ 7. Вимоги до вибору теми курсової роботи.....	19
Список використаних джерел для написання курсової роботи	22
Додатки.....	24

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Курсова робота є одним із видів індивідуальних завдань і виконується з метою закріплення, поглиблення і узагальнення знань, одержаних здобувачами за час навчання, та їх застосування до комплексного вирішення конкретного фахового завдання і набування вміння самостійно працювати з навчальною і науковою літературою, комп'ютерної технікою, лабораторним обладнанням, використовуючи сучасні інформаційні засоби та технології.

Виконання курсової роботи з дисципліни «Психологія діяльності в особливих умовах» має за мету:

- розширення, систематизацію, та закріплення теоретичних і практичних знань з дисципліни, формування уміння застосовувати ці знання при розв'язанні конкретних наукових та професійних проблем;
- розвиток навичок організації та проведення самостійної дослідницької роботи, оволодіння методиками досліджень та аналізу отриманих даних;
- з'ясування рівня підготовленості здобувачів до самостійної роботи за фахом.

У процесі виконання курсової роботи здобувач повинен отримати навички самостійного опрацювання різноманітних сучасних інформаційних джерел з обраної теми (наукова та періодична література, законодавчо-нормативна база з досліджуваної проблеми, дані статистичної звітності тощо) та аналізу конкретних професійних ситуацій. Отже, підготовка курсової роботи дасть можливість глибше вивчити окремі питання професійного спрямування й на підставі цього робити самостійні висновки і прогнози.

У курсовій роботі здобувач повинен всебічно й глибоко розкрити зміст обраної теми, показати знання літературних джерел.

Зміст теоретичних розділів курсової роботи має відповідати сучасному рівню розвитку психологічної науки та практики діяльності в особливих умовах. Здобувач повинен глибоко і всебічно висвітлити актуальність проблеми. Якщо в науковій літературі немає єдиної точки зору з питань, які досліджує здобувач то у цьому разі слід навести думки кількох авторів, критично їх оцінити і викласти власні погляди з даного питання. Це допоможе глибше засвоїти матеріал.

Рекомендації, пропозиції, прогнози та заходи щодо вдосконалення досліджуваної проблеми можуть бути розроблені здобувачем як самостійно, так і на підставі вивчення й узагальнення передового науково-практичного досвіду, висвітленого у літературних джерелах. Вони повинні бути обґрунтованими, реальними, мати теоретичну і практичну цінність.

Головна вимога до написання курсових робіт – це самостійність, особиста ініціативність, творчий підхід до написання курсової роботи.

Тематика курсових робіт пов'язується з теоретичними і практичними проблемами, що розглядаються даною навчальною дисципліною. Вибір теми дослідження здійснюється разом з науковим керівником відповідно до

тематики наукових досліджень кафедри, проблематики дисципліни та наукових інтересів здобувача. При виборі теми курсової роботи необхідно керуватися такими критеріями:

- актуальність (новизна і практичне значення роботи);
- відповідність теми науковим інтересам здобувача та керівника, проблематиці досліджень кафедри;
- наявність матеріальної бази для виконання роботи з даної теми.

Здобувачеві може надаватися право вільного вибору теми роботи із запропонованого кафедрою переліку. Здобувач також може запропонувати свою тему курсової роботи після їх оголошення.

Виконавець курсової роботи зобов'язаний:

- чітко дотримуватися графіка підготовки курсової роботи; вчасно і старанно виконувати всі завдання наукового керівника; оформлювати курсову роботу, керуючись відповідними вимогами профільної кафедри;
- своєчасно подавати завершений рукопис роботи науковому керівникові для перевірки й передачі всіх необхідних матеріалів до захисту;
- аргументовано й етично реагувати на зауваження наукового керівника, відповідати на запитання членів комісії з проведення захисту та присутніх на відкритому захисті курсової роботи.

РОЗДІЛ 2.

ВИМОГИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Академічна доброчесність – сукупність етичних принципів і визначених законами України «Про освіту», «Про вищу освіту» правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Порушеннями академічної доброчесності для всіх учасників освітнього процесу інституту вважаються:

академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;

самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;

фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;

фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;

списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;

обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;

хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти;

надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання;

вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на науково-педагогічного працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання.

Кожен здобувач вищої освіти повинен дотримуватися моральних норм, правил етичної поведінки та принципів і вимог академічної доброчесності.

У курсовій роботі не може бути академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації.

У разі виявлення фактів порушення здобувачем академічної доброчесності, зокрема наявності академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації до здобувачів вищої освіти можуть застосовуватися такі заходи впливу: академічні (отримання незадовільної оцінки за результатами контрольного заходу, повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо), повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми, зниження семестрового академічного рейтингу, позбавлення права на навчання за індивідуальним графіком на певний термін, дострокове складання сесії); дисциплінарні (відрахування із інституту).

РОЗДІЛ 3. СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Курсова робота повинна містити:

- титульний аркуш;
- завдання на курсову роботу;
- зміст;
- перелік умовних позначень (у разі потреби);
- вступ;
- основну частину, яка складається з розділів, підрозділів і висновків до них;
- висновки (загальні по роботі);
- список використаних джерел;
- додатки (у разі потреби).

Титульний аркуш є першою сторінкою курсової роботи і є основним джерелом бібліографічної інформації, необхідної для оброблення та пошуку документа.

Приклад оформлення титульного аркуша наведено у додатку А.

Завдання на курсову роботу (додаток Б) заповнює виконавець і в обов'язковому порядку підписує керівник.

ЗМІСТ містить в собі вступ, заголовки розділів і підрозділів (якщо вони є), висновки, список використаних джерел, додатки (якщо вони є) із вказівкою номера сторінки, з якої починається розділ чи підрозділ. Приклад оформлення змісту наведено у додатку В.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ. Якщо в курсовій роботі використано специфічну термінологію, маловідомі скорочення, нові символи, позначення, то їхній перелік може бути поданий у курсовій роботі у вигляді окремого списку, який розташовують перед вступом.

У **ВСТУПІ** (до двох сторінок) подається загальна характеристика курсової роботи у рекомендованій нижче послідовності має бути:

Обґрунтування вибору теми, яка зумовила вибір теми дослідження, коротко викладена історія питання (ступінь вивчення теми) за хронологічним чи концептуальним принципом.

Мета і завдання дослідження. Формулюється мета роботи і завдання, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети. Формулюючи мету, не слід писати «Вивчення...», «Дослідження...», оскільки ці слова відповідають засобу досягнення мети, а не самій меті.

Мета повинна бути сформульована таким чином, щоб указувати на об'єкт і предмет дослідження.

Об'єкт дослідження:... (формулюється одним-двома реченнями і визначає досліджувану реальність).

Предмет дослідження:... (формулюється одним-двома реченнями і визначає ті аспекти в об'єкті дослідження, які потребують наукового розкриття).

Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та

його частина, яка є предметом дослідження. Саме на нього спрямована увага автора роботи, оскільки предмет дослідження змістовно визначає тему (назву) кваліфікаційної роботи.

Методи дослідження

Структура курсової роботи: курсова робота складається зі вступу, ...розділів, висновків, списку використаних джерел (...найменувань), ...додатків. Основний зміст роботи викладено на ...сторінках друкованого тексту.

Основна частина курсової роботи – це виклад відомостей про предмет (об'єкт) дослідження, які є необхідними й достатніми для розкриття сутності означеної роботи (опис теорії, методів роботи) та її результати.

Текст курсової роботи викладають, поділяючи матеріал на розділи. Розділи можуть поділятися на підрозділи і пункти. Пункти, якщо це необхідно, поділяють на підпункти. Кожен пункт і підпункт повинен містити закінчену інформацію. У кінці кожного розділу роботи формулюють висновки із стислим викладенням наведених у розділі результатів дослідження. Викладення матеріалу підпорядковують одній провідній ідеї, чітко визначеній автором.

ВИСНОВКИ розміщують безпосередньо після викладу тексту основної частини курсової роботи, починаючи з нової сторінки. У висновках викладають найважливіші теоретичні та практичні результати, одержані в курсовій роботі, які повинні містити формулювання розв'язаної проблеми. У висновках треба наголосити на якісних і кількісних показниках здобутих результатів, обґрунтувати достовірність результатів, викласти рекомендації щодо їх використання. Висновки повинні містити в собі оцінку повноти вирішення поставлених завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, на які є посилання в основній частині курсової роботи, наводять у кінці тексту, починаючи з нової сторінки. Його розміщують в алфавітному порядку і складають відповідно до чинних стандартів (див. додаток Д).

У **ДОДАТКАХ** вміщують матеріал, який:

- є необхідним для повноти курсової роботи, але включення його до основної частини наукової роботи може змінити впорядковане і логічне уявлення про дослідження;

- не може бути розміщений в основній частині курсової роботи через великий обсяг або способи його відтворення.

У додатки можуть бути включені:

- додаткові ілюстрації або таблиці;
- матеріали, які через великий обсяг, специфіку викладання або форму подання не можуть бути внесені до основної частини (оригінали фотографій, формули, розрахунки, опис комп'ютерних програм, розроблених у процесі виконання роботи та ін. Кожен додаток повинен починатися з нового аркуша і мати заголовок, виконаний великими літерами. У правому верхньому кутку над заголовком великими літерами пишеться відповідно: ДОДАТОК А, ДОДАТОК Б тощо.

РОЗДІЛ 4. ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Загальні вимоги. Курсова робота виконується державною мовою. Обсяг курсової роботи – 25-30 сторінок машинописного тексту кількість джерел, що використовуються у курсовій роботі – не менше 20.

Курсову роботу оформляють в електронному вигляді форматом А4 (210 × 297 мм), виконують машинним (за допомогою комп'ютерної техніки) способом через півтора інтервали з розрахунку не більш 30 рядків на сторінці за умов рівномірного її заповнення та висотою літер і цифр не менш, ніж 1,8 мм. (кегель 14).

Допускається окремі частини курсової роботи (титульний аркуш, додаток) виконувати іншим способом, ніж основна частина.

Параметри тексту: верхній, нижній береги – не менш 20 мм, лівий – 30, правий – 15 мм. Під час виконання роботи необхідно дотримуватися рівномірної щільності, контрастності й чіткості тексту.

Структурні елементи «ЗМІСТ», «ВСТУП», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ» не нумерують, а їх назви слугують заголовками структурних елементів.

Розділи і підрозділи повинні мати заголовки. Пункти і підпункти можуть мати заголовки. Заголовки структурних елементів тексту і заголовки розділів слід розташовувати посередині рядка і друкувати великими літерами без крапок в кінці, не підкреслюючи. Заголовки підрозділів, пунктів і підпунктів тексту слід починати з абзацного відступу і друкувати маленькими літерами, крім першої великої, не підкреслюючи, без крапки в кінці.

Абзацний відступ повинен бути однаковим впродовж усього тексту і дорівнювати п'яти знакам.

Якщо заголовок складається з двох і більше речень, їх розділяють крапкою. Перенесення слів у заголовку розділу не допускається.

Відстань між рядками заголовку, а також між двома заголовками приймають такою, як у тексті.

Не допускається розміщення назв розділів, підрозділів, а також пунктів і підпунктів в нижній частині сторінки, якщо після неї розміщено тільки один рядок тексту.

Нумерація сторінок. Сторінки курсової роботи слід нумерувати арабськими цифрами, додержуючись наскрізної нумерації впродовж усього тексту наукового дослідження. Номер сторінки проставляють у правому верхньому кутку сторінки без крапки в кінці.

Титульний аркуш включають до загальної нумерації сторінок курсової роботи. Текст змісту також включають до загальної нумерації сторінок. Номери сторінок на них не проставляють.

Ілюстрації і таблиці, розміщені на окремих сторінках, включають до загальної нумерації сторінок. Номери сторінок на них не проставляють.

Розділи, підрозділи, пункти, підпункти курсової роботи слід нумерувати арабськими цифрами. Розділи повинні мати порядкову нумерацію в межах викладу тексту і позначатися арабськими цифрами без крапки, наприклад, 1,2,3 і т.д. Підрозділи повинні мати порядкову нумерацію в межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, відокремлених крапкою. Після номеру підрозділу крапку не ставлять, наприклад, 1.1, 1.2 тощо. Пункти повинні мати порядкову нумерацію в межах кожного розділу або підрозділу. Номер пункту складається з номера розділу і порядкового номера пункту, або з номера розділу, порядкового номера підрозділу та порядкового номера пункту, відокремлених крапкою. Після номера пункту крапку не ставлять, наприклад 1.1.1, 1.1.2 тощо.

Номер підпункту складається з номера розділу, порядкового номера підрозділу, порядкового номера пункту і порядкового номера підпункту, відокремлених крапкою, наприклад, 1.1.1.1, 1.1.1.2, 1.1.1.3 і т.д.

Якщо розділ або підрозділ складається з одного пункту, або пункт складається з одного підпункту, його не нумерують.

Ілюстрації. Ілюструють курсову роботу, виходячи із певного загального задуму, за ретельно продуманим тематичним планом, який допомагає уникнути ілюстрацій випадкових, пов'язаних із другорядними деталями тексту і запобігти невиправданним пропускам ілюстрацій до найважливіших тем. Кожна ілюстрація має відповідати тексту, а текст – ілюстрації. Назви ілюстрацій розміщують після їхніх номерів. При необхідності ілюстрації доповнюють пояснювальними даними (підрисунковий підпис). Підпис під ілюстрацією звичайно має чотири основних елементи:

- найменування графічного сюжету, що позначається скороченим словом «Рис.»;
- порядковий номер ілюстрації, який вказується без знаку номера арабськими цифрами;
- тематичний заголовок ілюстрації, що містить текст із якомога стислою характеристикою зображеного.

Основними видами ілюстративного матеріалу в курсових роботах є: креслення, технічний рисунок, схема, фотографія, діаграма і графік.

Не варто оформлювати посилання на ілюстрації як самостійні фрази, в яких лише повторюється те, що міститься у підписі. У тому місці, де викладається тема, пов'язана із ілюстрацією, і де читачеві треба вказати на неї, розміщують посилання у вигляді виразу у круглих дужках «(рис. 3.1)» або зворот типу: «...як це видно з рис. 3.1» або «... як це показано на рис. 3.1».

Таблиці. Цифровий матеріал, як правило, повинен оформлятися у вигляді таблиць. Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею і друкують симетрично до тексту. Назву і слово «Таблиця» починають з великої літери. Назву не підкреслюють. Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті.

Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на інший аркуш. При перенесенні таблиці на інший аркуш (сторінку) назву вміщують тільки над її першою частиною. Таблицю з великою кількістю граф можна ділити на частини і розміщувати одну частину під іншою в межах одної сторінки.

Якщо текст, який повторюється в графі таблиці, складається з одного слова, його можна замінити лапками; якщо з двох або більше слів, то при першому повторенні його замінюють словами «Те ж», а далі лапками. Ставити лапки замість цифр, марок, знаків, математичних і хімічних символів, які повторюються, не слід. Якщо цифрові або інші дані в якому-небудь рядку таблиці не подають, то в ньому ставлять прочерк.

Формули. При використанні формул необхідно дотримуватися певних техніко-орфографічних правил. Найбільші, а також довгі і громіздкі формули, котрі мають у складі знаки суми, добутку, диференціювання, інтегрування, розміщують на окремих рядках. Це стосується також і всіх нумерованих формул.

Для економії місця кілька коротких однотипних формул, відокремлених від тексту, можна подати в одному рядку, а не одну під одною. Невеликі і нескладні формули, що не мають самостійного значення, вписують всередині рядків тексту. Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів треба подавати безпосередньо під формулою в тій послідовності, в якій вони дані у формулі. Значення кожного символу і числового коефіцієнта треба подавати з нового рядка. Перший рядок пояснення починають зі слова «де» без двокрапки. Рівняння і формули треба виділяти з тексту вільними рядками. Вище і нижче кожної формули потрібно залишити не менше одного вільного рядка.

Порядкові номери позначають арабськими цифрами в круглих дужках біля правого берега сторінки без крапок від формули до її номера. Номер, який не вміщується у рядку з формулою, переносять у наступний нижче формули. Номер формули при її перенесенні вміщують на рівні останнього рядка. Якщо формула знаходиться у рамці, то номер такої формули записують зовні рамки з правого боку навпроти основного рядка формули.

Загальні правила цитування та посилання на використані джерела. При написанні курсової роботи автор повинен давати посилання на джерела, матеріали тощо. Такі посилання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність відомостей про цитування документа, дають необхідну інформацію щодо нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг.

Посилатися слід на останні видання публікацій. На більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли в них наявний матеріал, який не включено до останнього видання. Якщо використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке дано посилання в курсовій роботі. Посилання в тексті курсової роботи на джерела

слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, «... у працях [1-7]...».

Якщо в тексті курсової роботи необхідно зробити посилання на складову частину або на конкретні сторінки відповідного джерела, можна наводити посилання у виносках, при цьому номер посилання має відповідати його бібліографічному опису за переліком посилань.

Посилання на ілюстрації курсової роботи вказують порядковим номером ілюстрації, наприклад, «рис. 1.2».

Посилання на формули курсової роботи вказують порядковим номером формули в дужках, наприклад «...у формулі (2.1)».

На всі таблиці курсової роботи повинні бути посилання в тексті, при цьому слово «таблиця» в тексті пишуть скорочено, наприклад: «в табл. 1.2».

У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово «дивись», наприклад: «див. табл. 1.3».

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору слід наводити цитати. Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити авторський зміст.

Не допускається необґрунтоване використання у курсовій роботі джерел інформації держави-агресора, а також джерел інформації опублікованих на окупованих територіях (в період окупації).

Оформлення списку використаних джерел. Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарату, котрий містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків.

Бібліографічний опис складають безпосередньо за друкованим твором або виписують з каталогів і бібліографічних покажчиків повністю без пропусків будь-яких елементів, скорочення назв тощо.

Джерела можна розміщувати одним із таких способів: у порядку появи посилань у тексті, в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків, у хронологічному порядку.

Відомості про джерела, включені до списку, необхідно давати відповідно до вимог державного стандарту з обов'язковим наведенням назв праць.

Додатки. Додатки слід оформлювати як продовження тексту на його наступних сторінках, розташовуючи додатки в порядку появи посилань на них у тексті.

Кожний додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований вгорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. В правому верхньому кутку рядка над заголовком малими літерами з першої великої повинно бути надруковано слово «Додаток ___» і велика літера, що позначає додаток.

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ъ, наприклад, «Додаток Б» тощо.

Один додаток позначається як «Додаток А».

Додатки повинні мати спільну з рештою тексту наскрізну нумерацію сторінок.

За необхідності текст додатків може поділятися на розділи, підрозділи, пункти і підпункти, які слід нумерувати в межах кожного додатку відповідно до вимог. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатку (літеру) і крапку, наприклад, А.2 – другий розділ додатку А; Б. 3.1 – підрозділ 3.1 додатку Б; Д. 4.1.2 – пункт 4.1.2 додатку Д.

Ілюстрації, таблиці, що є у тексті додатку, слід нумерувати в межах кожного додатку, наприклад, рисунок Д. 3 – третій рисунок додатку Д, таблиця А. 3 – третя таблиця додатку А.

Якщо в додатку одна ілюстрація, одна таблиця, їх нумерують, наприклад, рисунок А. 1, таблиця А. 1.

РОЗДІЛ 5.

ТИПОВІ ПОМИЛКИ ПРИ НАПИСАННІ КУРСОВИХ РОБІТ

На етапі контролю оформлення керівники нерідко повертають курсову роботу, а резерву часу в цей період у виконавця вже немає.

Головна порада – не користуйтеся як прикладом оформлення доступними роботами своїх колег по навчанню, слід користуватися тільки нормативними матеріалами або матеріалами, затвердженими профільною кафедрою.

Найпоширенішими помилками при написанні та оформленні курсової роботи є наступні:

1. Зміст роботи не відповідає плану курсової роботи або не розкриває тему.
2. Сформульовані розділи (підрозділи) не відображають реальну проблемну ситуацію.
3. Мета дослідження не пов'язана з проблемою, сформульована абстрактно і не відображає специфіки об'єкта і предмета дослідження.
4. Не зроблено глибокого і всебічного аналізу сучасних офіційних і нормативних документів, нової спеціальної літератури з теми дослідження.
5. Аналітичний огляд вітчизняних і зарубіжних публікацій з теми роботи має форму анотованого списку і не відбиває рівня дослідження проблеми.
6. Не розкрито зміст та організацію експериментального дослідження (його суть, тривалість, місце проведення, кількість обстежуваних, їхні характеристики), поверхнево висвітлені практичні питання.
7. Кінцевий результат не відповідає меті дослідження, висновки не відповідають поставленим завданням.
8. У роботі немає посилань на першоджерела або вказані не ті, з яких запозичені матеріали.
9. Бібліографічний опис джерел у списку використаної літератури наведено довільно, без додержання вимог державного стандарту.
10. Обсяг та оформлення роботи не відповідають вимогам, вона виконана неохайно, з помилками.

РОЗДІЛ 6. ЗАХИСТ І ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Захист курсової роботи проводиться на засіданні комісії (у складі не менше двох науково-педагогічних працівників), яка призначається керівником кафедри в терміни, визначені графіком освітнього процесу та робочим навчальним планом відповідної освітньої програми.

Виконання та захист курсової роботи комісія оцінює за 100-бальною шкалою, окремо від навчальної дисципліни. Захист курсової роботи відноситься до підсумкового контролю.

Не пізніше як за тиждень до призначеного дня захисту курсова робота подається виконавцем на кафедру (прикріплюється до гугл-класу).

Курсова робота допускається до захисту за умови її належного оформлення та рекомендації наукового керівника.

Перед захистом (не пізніше ніж за два тижні) курсову роботу має перевірити науковий керівник.

Комісія заслуховує виконавця курсової роботи і відгук на неї наукового керівника. Для виступу виконавцеві надається 5 хвилин, що відповідає 2-3 сторінкам машинописного тексту.

Виступ виконавця перед комісією з проведення захисту курсових робіт має бути ретельно підготовленим, стислим, присутнім і містити такі компоненти:

- чітко поставлену проблему;
- обґрунтування її актуальності;
- визначення мети й завдань дослідження;
- окреслення методології та методики його проведення;
- відомості про структуру роботи;
- короткий виклад зроблених автором узагальнень, висновків, конкретних рекомендацій.

Рішення про оцінку курсової роботи ухвалюється на закритому засіданні комісії та оголошується в день захисту.

Виконавцям курсової роботи, які отримали на захисті незадовільну оцінку, після доопрацювання курсової роботи призначається повторний захист не пізніше, ніж до початку наступного семестру.

Виконавцям, які з поважної причини не захистили курсову роботу, керівник кафедри може продовжити термін захисту до початку наступного семестру або, як виняток, встановити граничний термін.

Оцінка за курсову роботу заноситься членами комісії в індивідуальний план виконавця й заліково-екзаменаційну відомість в день захисту.

Критерії оцінювання курсової роботи

Критерії оцінювання	Максимальний бал
Зміст курсової роботи	
Відповідність змісту роботи її назві, поставленій меті і завданням.	10
Правильність визначення і оформлення методологічного апарату дослідження.	10
Всебічність та глибина аналізу літературних джерел.	10
Якість інтерпретації та аналізу отриманих результатів дослідження.	10
Наявність пропозицій і практичних рекомендацій.	10
Ступінь самостійності проведеного дослідження.	10
Оформлення курсової роботи	
Якість технічного оформлення роботи, володіння стилем наукового викладу.	5
Дотримання структури роботи та правильність оформлення бібліографічного опису літературних джерел.	5
Захист курсової роботи	
Якість змісту доповіді, дотримання регламенту.	10
Відповідність змісту доповіді та її якість.	10
Правильність, повнота та аргументованість відповіді на запитання.	10

Примітка:

1) максимальний бал за кожним критерієм оцінювання ставиться у випадку, якщо встановлено повну відповідність даного критерію курсової роботи чи процедури захисту відповідним вимогам.

2) нуль балів ставиться у випадку повного невиконання вимог до даного критерію у курсовій роботі чи процедурі захисту або встановлення фактів академічної недоброчесності;

3) половина максимального балу виставляється тоді, коли вимоги виконано частково.

4) Проміжні бали виставляються в залежності від суттєвості помилок, але без наявності грубих;

4) у випадку наявності грубих помилок, наприклад, відсутності самостійних висновків, порушень процедури дослідження чи обробки даних, відсутності аргументованих відповідей на запитання членів комісії кількість балів за відповідним критерієм може бути знижена на третину від максимального балу.

Курсова робота не допускається до захисту і повертається на доопрацювання, якщо:

- роботу представлено на кафедрі (на перевірку) для рецензування з порушенням термінів, установлених кафедрою (викладачем, який викладає дану дисципліну);

- роботу виконано на тему, що не включена до переліку тем курсових робіт з даної дисципліни або не погоджена з викладачем;

- структура і логіка побудови плану роботи не відповідає вимогам та темі курсової роботи;

- у роботі наявний академічний плагіат.

РОЗДІЛ 7. ВИМОГИ ДО ВИБОРУ ТЕМИ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Тематика курсових робіт визначається кафедрою психології діяльності в особливих умовах відповідно до змісту й завдань навчальної дисципліни. Вона має бути актуальною, відповідною профілю підготовки здобувача й пов'язаною із розв'язанням практичних фахових завдань. Тематика курсових робіт відбиває сучасний стан, перспективи розвитку психологічної науки та практики діяльності в особливих умовах.

Тема курсової роботи обирається здобувачем по таблиці 7.1 за двома останніми цифрами шифру здобувача. Наприклад, номер шифру 36012. При цьому номер теми буде – 13.

На початку семестру здобувач повинен згідно з додатком Б заповнити завдання на курсову роботу і подати на затвердження викладачу (керівнику курсової роботи).

За необхідності обрана здобувачем і закріплена за ним тема курсової роботи зі згоди викладача (керівника курсової роботи) може бути уточнена й змінена.

Таблиця 7.1

Вибір теми курсової роботи

		Остання цифра номера залікової книжки									
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Передостання цифра номера залікової книжки	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	1	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
	2	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
	3	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
	4	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	5	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
	6	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
	7	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
	8	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	9	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20

Перелік тем для виконання курсової роботи

1. Психологічні особливості професійної діяльності пожежних-рятувальників ДСНС України в екстремальних умовах воєнного стану.
2. Особливості професійної діяльності фахівців піротехнічних підрозділів ДСНС України в умовах воєнного стану.
3. Діяльність психологів ДСНС України в умовах воєнного стану.
4. Фізичне виховання і спорт у подоланні негативних наслідків бойового стресу у персоналу ДСНС України.

5. Негативні психічні стани персоналу ДСНС України в умовах воєнного стану.
6. Проблеми наставництва в підрозділах ДСНС України.
7. Стратегії стрес-долаючої поведінки персоналу ДСНС України.
8. Соціально-психологічні детермінанти впливу на психічне здоров'я персоналу ДСНС України в умовах воєнного стану.
9. Місце та роль начальника в збереженні здоров'я персоналу ДСНС України.
10. Індивідуальні психологічні реакції персоналу ДСНС України на комплекс факторів надзвичайної ситуації.
11. Позитивні та негативні психічні реакції персоналу ДСНС України в екстремальних ситуаціях професійної діяльності.
12. Соціально-психологічна допомога персоналу ДСНС України, які пережили полон.
13. Соціально-психологічні причини травматизму і загибелі працівників ДСНС України в умовах воєнного стану.
14. Проблеми професійної та функціональної надійності персоналу ДСНС України.
15. Проблеми адаптації до умов професійної діяльності персоналу ДСНС України.
16. Організація психологічного забезпечення професійної діяльності персоналу ДСНС України.
17. Система професійно-психологічного відбору в ДСНС України.
18. Психологічне супроводження професійної діяльності персоналу ДСНС України.
19. Психологічна підготовка керівників до управління в надзвичайних ситуаціях.
20. Формування соціально-психологічної стійкості пожежно-рятувального підрозділу.
21. Психологічне забезпечення ефективної діяльності персоналу ДСНС України в екстремальних умовах.
22. Психологічні особливості формування патріотизму у персоналу ДСНС України.
23. Авторитетність і лідерство у колективі караулу ОРСЦЗ ДСНС України.
24. Психологічні особливості формування умінь і навичок, необхідних для діяльності в екстремальних ситуаціях.
25. Сучасні технології профілактики посттравматичних стресових розладів у персоналу ДСНС України.
26. Шляхи та засоби відновлення працездатності персоналу ДСНС України в постекстремальний період.
27. Вплив війни на психічне здоров'я персоналу ДСНС України.
28. Мотиви вживання алкоголю та наркотичних речовин серед персоналу ДСНС України в умовах воєнного стану.

29. Особистісні чинники, що визначають процес вибору професії рятувальника.
30. Сучасні методи саморегуляції в діяльності персоналу ДСНС України.
31. Психологічні особливості забезпечення безпеки праці персоналу ДСНС України в умовах війни.
32. Особливості комунікативної підтримки персоналу ДСНС України в екстремальних умовах професійної діяльності.
33. Саморегуляція як засіб управління психічним станом працівника ДСНС України в екстремальних умовах.
34. Особливості поведінки людей на пожежі.
35. Дебрифінг як метод психологічної корекції посттравматичних стресових розладів рятувальників.
36. Психологічне забезпечення відновлювального періоду діяльності підрозділів ДСНС України.
37. Профілактика професійного стресу серед персоналу ДСНС України.
38. Сучасні напрямки комплексної реабілітації персоналу ДСНС України.
39. Психічна напруженість у професійній діяльності персоналу ДСНС України.
40. Сучасні психолого-педагогічні технології розвитку професійно важливих якостей персоналу ДСНС України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ДЛЯ НАПИСАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Базова література

1. Дії підрозділів ДСНС України в умовах воєнного стану: навчальний посібник / за ред. М. Ковалю. Львів: ЛДУБЖД, 2023. 308 с.
2. Екстремальна психологія : підручник / за ред. О.В. Тімченка. К. : ТОВ «Август трейд», 2007. 502 с.
3. Кришталь М.А. Психологічне забезпечення професійної діяльності працівників пожежно-рятувальних підрозділів МНС України : навч. посіб. Черкаси : Академія пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля, 2011. 226 с.
4. Приходько І.І., Колесніченко О.С., Тімченко О.В. Психологія екстремальної діяльності : навч. посіб. Харків : НА НГУ, 2016. 571 с.
5. Протоколи надання психологічної підтримки та допомоги персоналу ДСНС та членам їх сімей: посібник / Кердивар В.В., Овсяннікова Я.О., Перелигіна Л.А., Платонов В.М., Похілько Д.С. Харків: Факт, 2024. 154 с.
6. Психологія діяльності в особливих умовах : навч. посіб. / за заг. ред. проф. М.А. Кришталю. Черкаси: видавець Третяков О.М., 2021. 120 с.
7. Психологія праці в звичайних та екстремальних умовах: навч. посіб. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. 652 с.
8. Оніщенко Н.В. Екстрена психологічна допомога в умовах надзвичайної ситуації: теоретичні та прикладні аспекти : монографія. Харків : Право, 2014. 584 с.
9. Розов В.І. Психологія екстремальних ситуацій. Київ : КНТ. 3-тє видання, 2024. 712 с.
10. Фомич М.В., Кришталь М.А., Мохнар Л.І., Дячкова О.М., Чередниченко Т.В. Сучасні форми та методи роботи психолога в кабінеті психологічного розвантаження персоналу ДСНС України: монографія. Черкаси: видавець Вовчок О.Ю., 2023. 198 с.

Допоміжна література

1. Довбій Т.Ю., Лебедева С.Ю., Попов В.М. Професійна самотність та її корекція у рятувальників ДСНС України : монографія. Харків : НУЦЗУ, 2015. 164 с.
2. Збереження психічного здоров'я населення України в умовах війни: навч. посіб. / Н.Г. Іванова, Б.В. Михайлов, В.Д. Мішиєв та ін. Київ : НА СБУ, НУ ОЗУ ім. П.Л. Шупика, 7БЦ, 2024. 212 с.
3. Кодекс цивільного захисту України : закон України, 02.10.2012, № 5403-VI. URL: <http://surl.li/fiacab>.
4. Корольчук М. С., Корольчук В.М., Кулаженко А.І. Психологічні особливості віддалених наслідків стресогенних впливів : монографія / за ред. М.С. Корольчука. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 276 с.

5. Малхазов О.Р. Розвиток емоційної стійкості в осіб, що переживають наслідки травматичних подій : монографія. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2022. 215 с.
6. Миронець С.М., Тімченко О.В. Негативні психічні стани рятувальників в умовах надзвичайної ситуації : монографія. Київ : Консультант, 2008. 232 с.
7. Наказ МВС України від 31.08.2017, № 747 «Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій». URL: <https://cutt.ly/ITk0vqW>.
8. Наказ МВС України від 26.04.2018 № 340 «Про затвердження Статуту дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту та Статуту дій органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту під час гасіння пожеж». URL : <http://surl.li/uzgowc>.
9. Особливості цивільного захисту в умовах воєнного конфлікту : колективна монографія / за ред. Р. Мугаверо, В. Андропова та М. Кустова. Харків-Рим. 2023. 238 с.
10. Оніщенко Н.В., Платонов В.М. Професіографічний аналіз діяльності піротехнічних підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій: монографія. Харків: ФОП Панов А. М., 2024. 144 с.
11. Психологічна підготовка військовослужбовців ЗСУ до перебування в умовах різкої зміни бойової обстановки та умовах примусової ізоляції: метод.реком. Київ: «Центр учбової літератури», 2022. 108 с.
12. Психолого-корекційний практикум травм війни : навч. посіб. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 396 с.
13. Приходько Ю.О., Перелигіна Л.А. Психологічні чинники успішності професійної діяльності пожежних-рятувальників МНС України: монографія. Харків : НУЦЗУ, КП «Міська друкарня», 2012. 216 с.
14. Приходько І.І. Засади психологічної безпеки персоналу екстремальних видів діяльності: монографія. Харків : Акад. ВВ. МВС України, 2013. 745 с.
15. Соціально-психологічні детермінанти помилкових дій у професійній діяльності фахівців водозащитних формувань аварійно-рятувальних підрозділів МНС України : монографія. Харків : УЦЗУ, 2009. 216 с.
16. Світлична Н.О., Перелигіна Л.А., Афанасьєва Н.Є. Соціально-психологічні чинники збереження психологічного здоров'я працівників ДСНС : монографія. Харків : ХНАДУ, 2016. 296 с.
17. Стрес-асоційовані розлади здоров'я в умовах збройного конфлікту : монографія. Дніпро : Акцент ПП, 2019. 324 с.
18. Теорія і практика управління страхом в умовах бойових дій: методичний посібник. Київ : ЦУЛ, 2023. 92 с.
19. Титаренко Т.М. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій. Київ : КНТ, 2023. 218 с.
20. Фомич М.В., Кришталь М.А., Теслюк П.В. Психологічні особливості розвитку професійно важливих якостей начальників караулів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту : монографія. Черкаси: видавець Ю. Чабаненко, 2014. 166 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

ПРИКЛАД ОФОРМЛЕННЯ ТИТУЛЬНОГО АРКУША

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ІМЕНІ ГЕРОЇВ ЧОРНОБИЛЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни «Психологія діяльності в особливих умовах»

на тему: _____

здобувач першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти за спеціальністю
261 «Пожежна безпека»

Керівник: _____

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії: _____
(підпис)

(підпис)

Черкаси – 20__ рік

ПРИКЛАД ОФОРМЛЕННЯ ЗАВДАННЯ НА КУРСОВУ РОБОТУ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ІМЕНІ ГЕРОЇВ ЧОРНОБИЛЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

ЗАВДАННЯ НА КУРСОВУ РОБОТУ

з дисципліни «Психологія діяльності в особливих умовах»

1. Тема курсової роботи: _____

2. Дата отримання завдання – « ____ » _____ 20__ р.

3. Дата подання закінченої роботи – « ____ » _____ 20__ р.

4. Номер службового посвідчення _____

Завдання для виконання отримав:

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 261 «Пожежна безпека»

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Завдання затвердив:

начальник кафедри психології
діяльності в особливих умовах

Микола ФОМИЧ

ПРИКЛАД ОФОРМЛЕННЯ ЗМІСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ**ЗМІСТ**

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ВОЛІ ТА ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ.....	8
1.1. Аналіз наукових підходів до визначення сутності та змісту поняття «воля» у психології	8
1.2. Систематизація та характеристика вольових якостей.....	14
1.3. Фактори розвитку вольових якостей майбутніх фахівців ОРСЦЗ та їх роль у діяльності	21
Висновки до першого розділу.....	28
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОРСЦЗ У НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	30
2.1. Вихідні теоретичні передумови та методика проведення дослідження..	30
2.2. Засоби розвитку вольових якостей майбутніх фахівців ОРСЦЗ.....	41
Висновки до другого розділу	52
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58
ДОДАТКИ.....	64

**ЗРАЗКИ ОФОРМЛЕННЯ ДЕЯКИХ ВИДІВ
БІБЛІОГРАФІЧНИХ ОПИСІВ**

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги	
Один автор	Скидан О. В. Аграрна політика в період ринкової трансформації : монографія. Житомир : ЖНАЕУ, 2008. 375 с.
Два автора	Крушельницька О. В., Мельничук Д. П. Управління персоналом : навч. посіб. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ, 2005. 308 с.
Три автора	Скидан О. В., Ковальчук О. Д., Янчевський В. Л. Підприємництво у сільській місцевості : довідник. Житомир, 2013. 321 с.
Чотири автори	Методика нормування ресурсів для виробництва продукції рослинництва / Вітвіцький В. В., Кисляченко М. Ф., Лобастов І. В., Нечипорук А. А. Київ : Укراгропромпродуктивність, 2006. 106 с. Основи марикультури / Грициняк І. І. та ін. Київ : ДІА, 2013. 172 с.
П'ять і більше авторів	Екологія : навч. посіб. / Б. В. Борисюк та ін. Житомир, 2003. 174 с. Методи підвищення природної рибопродуктивності ставів / Андрющенко А. І. та ін. ; за ред. М. В. Гринжевського. Київ, 1998. 124 с.
Колективний автор	Органічне виробництво і продовольча безпека : зб. матеріалів доп. учасн. I Міжнар. наук.-практ. конф. / Житомир. нац. агрокол. ун-т. Житомир : Полісся, 2015. 648 с.
Багатотомне видання	Генетика і селекція в Україні на межі тисячоліть : у 4 т. / гол. ред. В. В. Моргун. Київ : Логос, 2001. Т. 2. 636 с.
За редакцією	Доклінічні дослідження ветеринарних лікарських засобів / за ред. І. Я. Коцюмбаса. Львів : Тріада плюс, 2006. 360 с.
Автор і перекладач	Брігхем Є. В. Основи фінансового менеджменту / пер. з англ. В. Біленького та ін. Київ : Молодь, 2007. 998 с.